

ANDREA
MARCOLONGO

ΤΟ
ΜΕΤΡΟ
ΤΟΥ
ΗΡΩΙΣΜΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΝΝΑ ΠΑΠΑΣΤΑΥΡΟΥ

ο μύθος των Αργοναυτών και το θάρρος
που παρακινεί τους ανθρώπους
ν' αγαπούν

ANDREA MARCOLONGO

ΤΟ ΜΕΤΡΟ ΤΟΥ ΗΡΩΙΣΜΟΥ

Ο μύθος των Αργοναυτών και το θάρρος
που παρακινεί τους ανθρώπους ν' αγαπούν

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Άννα Παπασταύρου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής άδειας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Θεωρητικές επιστήμες

Andrea Marcolongo, *Το μέτρο του ηρωισμού: Ο μύθος των Αργοναυτών και το θάρρος που παρακινεί τους ανθρώπους ν' αγαπούν*

Τίτλος πρωτοτύπου: *La misura eroica: Il mito degli Argonauti e il coraggio che spinge gli uomini ad amare*

Μετάφραση: Άννα Παπασταύρου

Επιμέλεια, διορθώσεις: Αρετή Μπουκάλα

Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης

Φιλμ, μοντάζ: Κέντρο Γρήγορης Εκτύπωσης

Copyright® Mondadori Libri S.p.A., Μιλάνο, 2018

Copyright® για την ελληνική γλώσσα, Σ. Πατάκης Α.Ε.Ε.Δ.Ε.

(Εκδόσεις Πατάκη), 2018

Πρώτη έκδοση στην ιταλική γλώσσα από τις εκδόσεις Mondadori, Μιλάνο 2018

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Απρίλιος 2019

Κ.Ε.Τ. Β953 Κ.Ε.Π. 203/19 ISBN 978-960-16-8309-6

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ, ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Για όλους αυτούς που λένε όχι στη δυστυχία
κι έχουν το θάρρος να σαλπάρουν,
για πρώτη φορά ή γι' άλλη μια φορά.
Για όλους αυτούς που έχουν το θάρρος
να ερωτεύονται,
για πρώτη φορά ή γι' άλλη μια φορά.
Τους ήρωες.

Στο Σεράγεβο,
που δεν έχει θάλασσα,
ξέρει όμως να είναι για μένα ένα λιμάνι, πάντα.

Οὐδείς οὕτω κακὸς ὄντινα οὐκ ἂν αὐτὸς ὁ Ἔρωσ ἔνθεον
ποιήσῃε πρὸς ἀρετὴν, ὥστε ὅμοιον εἶναι τῷ ἀρίστῳ
φύσει καὶ ἀτεχνῶς, ὃ ἔφη Ὅμηρος, μένος ἐμπνεῦσαι
ἐνίοις τῶν ἡρώων τὸν θεόν, τοῦτο ὁ Ἔρωσ τοῖς ἐρῶσι
παρέχει γιγνόμενον παρ' αὐτοῦ.

[Δεν υπάρχει κανείς τόσο δειλός, που να μην μπορεί ο Έρωσ να του εμφυσήσει θάρρος και να τον μεταμορφώσει σε ήρωα – όπως όταν στον Όμηρο ο θεός εμπνέει σε κάποιους τη δύναμη για την επερχόμενη μάχη, έτσι κι ο Έρωσ κάνει αυτό το δώρο στους εραστές κι αυτοί το δέχονται από αυτόν.]

Πλάτωνος Συμπόσιον, 179a-b

Γιατί σχεδόν κάθε παιδί, υγιές και ρωμαλέο, μ' ένα πνεύμα υγιές και ρωμαλέο μέσα του, αργά ή γρήγορα τρελαίνεται από την επιθυμία να ριχτεί στη θάλασσα; Γιατί στο πρώτο σου ταξίδι ως επιβάτης ἐνιωσες μέσα σου κι εσύ μια τέτοια μυστική ανατριχίλα, μόλις σου είπαν πως εσύ και το καράβι σου δε φαινόσασταν πια απ' τη στεριά;

Χέρμαν Μέλβιλ, *Μόμπυ Ντικ*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Μια αρχαία γλώσσα, η θάλασσα	15
Δεν μπορεί να συμβεί σ' εμένα	21
Προετοίμασε τον εαυτό σου	33
Ώρα να σαλπάρουμε	40
Πλέοντας	49
Άνεμοι και άλλα απρόοπτα	70
Ταξιδεύοντας στη θάλασσα	91
Γητειά	106
Πώς ν' αφηθείς	117
Το μέτρο του ηρωισμού	132
Τρυφερότητα	144
Αρχαίο οικογενειακό λεξικό	157
Το χρυσόμαλλο δέρας, κάθε προορισμός μας	175
Το παράδοξο της μοναξιάς	181
Η σωστική μας λέμβος	191
Νόστος, ή η επιστροφή	197
Σε περίπτωση ναυαγίου	209
Ένα καινούριο λιμάνι	231
<i>Επίλογος: Να κάψουμε τα καράβια πίσω μας . . . . .</i>	<i>244</i>
<i>How to Abandon Ship . . . . .</i>	<i>251</i>
<i>Βιβλιογραφία . . . . .</i>	<i>267</i>
<i>Ευχαριστίες . . . . .</i>	<i>271</i>

ΣΚΥΘΙΑ

Λίμνη Κελτική

Οίστρος

(Δούναβης)

Ηριδανός

ΘΡΑΚΗ

Ροδανός

ΘΑΛΑΣΣΑ
ΤΟΥ ΚΡΟΝΟΥ

ΛΙΓΥΡΙΑ

ΙΝΗΡΙΑ

Στοιχάδες νήσοι

ΑΙΘΙΟΠΙΑ
ΑΙΘΙΟΠΙΑ
ΑΙΘΙΟΠΙΑ

Άφυσσός

Ιωλκός

ΠΕΛΑΓΟΣ
ΣΑΡΔΗΝΙΑΣ

Αιαία

Κεραύνια Όρη

ΑΙ
ΠΕ

Αίγινα

Σκύλλα
Πλαγκτές Πέτρες
Χάρυβδη

ΘΑΛΑΣΣΑ
ΤΡΙΝΑΚΡΙΑΣ

ΚΡΗΤΗ

Ακρωτήριο Λιύβαιον

ΤΡΙΝΑΚΡΙΑ

ΛΙΒΥΚΟ ΠΕΛΑΓΟΣ

Λίμνη Τριτωνίς

ΛΙΒΥΗ

ΑΙ

**ΕΥΞΕΙΝΟΣ ΠΟΝΤΟΣ
(ΜΑΥΡΗ ΘΑΛΑΣΣΑ)**

Αιαία

Νήσος
Θυνία

Σινώπη

ΘΥΝΙΑΣ

Ηράκλεια

Τάφος
του Σθέ-
νελου

Θεμισκυρα

Νήσος Αρπητιάδα

Νικομήδεια

ΠΑΦΛΑΓΟΝΙΑ

ΦΡΥΓΙΑ

ΚΟΛΧΙΔΑ

Κίος
Κύζικος

Λήμνος

**ΓΑΙΟ
ΛΑΓΟΣ**

ΕΥΒΟΙΑ

Ανάφη

Κάρπαθος

**ΤΑΞΙΔΙ
ΠΗΓΑΙΜΟΥ**

ΓΥΠΤΟΣ

Νεβίος
Τρίτων

Μια αρχαία γλώσσα, η θάλασσα

Η θάλασσα είναι μια αρχαία γλώσσα που μας μιλάει.

Και τα λόγια της είναι ο χάρτης που καλούμαστε ν' αποκρυπτογραφήσουμε.

Δεν έχει τέλος, έχει όμως αμέτρητα ξεκινήματα, αμέτρητους ορίζοντες.

Γνωρίζει την τέχνη της γητειάς, της έκπληξης, του φόβου, της ανυπομονησίας και της προσμονής.

Καταπίνει καράβια, προσφέρει δώρα, σε αιφνιδιάζει σε λιμάνια που δεν εμφανίζονται στους χάρτες, τους οποίους έχουν φτιάξει άλλοι, όχι εμείς.

Τα κύματά της είναι γλυκά, οι τρικυμίες της άγριες· το νερό της είναι αλμυρό, σαν τον ιδρώτα του κάματου, σαν τα δάκρυα απ' τα ξεκαρδίσματα, σαν το κλάμα απ' τον αβάσταχτο πόνο.

Το καράβι είναι πανέμορφο και πάνω στο σκαρί του είναι γραμμένο το όνομά σου με λευκή μπογιά. Σε τούτο το ταξίδι είσαι εσύ, μονάχα εσύ.

Σύντομα θα φτάσεις στο λιμάνι σου, λόγος για τον οποίο έχεις διασχίσει όλο τούτο το νερό. Μια καινούρια ζωή σε περιμένει στο τέρμα, αυτή που πάντα επιθυμούσες προτού αποδεχτείς την πρόκληση και φύγεις.

Η ζωή που τόσο φοβόσουν να ζητήσεις είναι αυτή που έρχεται να σε συναντήσει.

Γι' αυτόν τον λόγο σάλπαρες: για να πάψεις να ζεις αταίριαστος, με άλλα λόγια χωρίς ένα λιμάνι όπου θα νιώσεις αυτός που πραγματικά είσαι. Και για να μη δυσκολέψεις, να μη συγχύσεις, να μην αποπροσανατολίσεις αυτούς που αγαπάς στ' αλήθεια, αυτά στα οποία πιστεύεις στ' αλήθεια.

Για να μην περιπλανιέσαι πια άπατρις, μα για να βρεις μια πατρίδα, μια στεριά για τις σκέψεις σου.

«Πρέπει να είσαι δυνατός», κι όλοι να σου αποδίδουν την φεύτικη δύναμη της καρτερίας, ενώ εσύ το μόνο που ήθελες ήταν να δηλώσεις αδύναμος, να πεις πως κουράστηκες να πιέζεσαι να σου αρέσει ό,τι δε σου άρεσε, ό,τι δε σ' έκανε ευτυχισμένο.

«Ζητάς πάρα πολλά απ' τη ζωή», όλοι αυτό σου επαναλάμβαναν, όταν εσύ ικέτευες μονάχα να σε πάρουν στα σοβαρά γι' αυτό που είσαι.

Τότε πήρες την απόφαση, απαίτησες ό,τι ήταν δίκαιο απ' τη ζωή κι έφυγες.

Συχνά ο φόβος να διαλέξουμε πηγάζει μόνο από την αδυναμία μας να ζήσουμε χωρίς να κάνουμε αυτή τη συγκεκριμένη επιλογή.

Απερίγραπτα είναι τα χρώματα του νερού, γιατί δεν μπορούμε να δώσουμε όνομα στο φως που το φωτίζει τη μέρα –διάφανο, γαλάζιο, κρυστάλλινο, μαργαριταρένιο– και το σβήνει τη νύχτα – μαύρο, κρασί, φεγγάρι.

Η θάλασσα γνωρίζει τον νόμο της ισορροπίας ανάμεσα στην παρουσία και την απουσία που πολύ συχνά σου διαφεύγει και σε καταβάλλει, ενώ προσμένεις αυτό που ακόμα, μόνο προσωρινά, δεν ξέρεις. Και που δεν είσαι ακόμα.

Σε πολλές γλώσσες το όνομά της προσομοιάζει με τη λέξη μητέρα, και ανάλογα με το γένος σε άλλες και με τη λέ-

ξη πατέρας. *Il mare* στα ιταλικά, αρσενικό. *La mer*, στα γαλλικά, θηλυκό. *More*, στα σλάβικα, ουδέτερο.

Είναι όλες οι γυναίκες, όλοι οι άντρες, όλες οι σκέψεις που κατοικούν στα λιμάνια μας, από τα πιο μακρινά μέχρι τα πιο κοντινά. Η θάλασσα καλεί κι εμείς πρέπει ν' αποφασίσουμε να επιλέξουμε από τον κατάλογο αυτού που είμαστε ταυτόχρονα κάθε μέρα – άνθρωποι ανυπόμονοι, λατρεμένα τέκνα, μανάδες γεμάτες φόβους, φίλοι πιστοί, ερωτευμένοι σύντροφοι, επαναστατημένα παιδιά, σοφές γυναίκες, μικρά αντίθασα παιδιά, φαντασιώσεις άλλων.

Είμαστε πολλά εγώ που προσπαθούν να συγχρονιστούν, κρυμμένα πίσω από τις λέξεις, τις λέξεις που πασχίζουμε να προφέρουμε, περιγράφοντας τις πράξεις μας, την κατάστασή μας κάθε φορά, την ατελή μας φύση.

Αυτό που έλεγε ο Προυστ δεν ισχύει, δεν υπάρχει καθόλου χαμένος χρόνος όταν ταξιδεύεις. Ίσα ίσα, είναι ανακτημένος χρόνος, γιατί αναγκαζόμαστε κάθε μέρα ν' ανακαλύπτουμε αυτό που είμαστε, όχι αυτό που ήμασταν ούτε αυτό που θα είμαστε.

Σε μια πραγματικότητα που κάμπτεται και μπλέκεται κι αλλάζει, αλλάζοντας κι εμάς.

Η συνειδητοποίηση αυτής της πραγματικότητας κρύβεται πίσω από τον ίσκιο που σέρνει ξοπίσω της κάθε μας απόφαση.

Η θάλασσα σου ζητάει να επιλέξεις πού θα πας και γιατί.

Μπορείς να την αγνοείς, μπορείς να δηλώνεις υπεραποσχολημένος, μπορείς να μη βλέπεις καν αυτή τη θάλασσα που σου μιλάει με λέξεις μακρινές.

Μπορείς να τη φοβάσαι ή και να γελάς σε βάρος της πάνω σε μια αναπαυτική ξαπλώστρα.

Χωρίς προειδοποίηση, χωρίς προμήνυμα ανέμου, πάντα

θα υπάρχει μια θάλασσα που θα σε οδηγήσει, υπομονετικά, στην πανάρχαιη πράξη που χαρακτηρίζει όλα τα ανθρώπινα όντα: να δρασκελίσεις το κατώφλι και να κάνεις ένα βήμα παραπέρα.

Ή πιο σωστά, μέσα στη ζωή σου.

Μέσα σου.

«Έρχεται, αναπόδραστα, το ταξίδι που παρακινεί τους ανθρώπους να σαλπάρουν» έγραφε ο Απολλώνιος ο Ρόδιος, ο συγγραφέας των *Αργοναυτικών*.

Ο νεαρός Ιάσοντας δεν περίμενε πως θα τον καλούσαν να διασχίσει πρώτος τη θάλασσα, με το πρώτο καράβι που κατασκευάστηκε στον κόσμο, την Αργώ. Στο μακρινό της λιμάνι, η Μήδεια, νεαρή κι αυτή, δεν περίμενε κανέναν ξένο να τον ερωτευτεί.

Ο ένας έφευγε για να γυρίσει στην πατρίδα του και να σώσει τον πατέρα του· η άλλη απαρνιόταν τον πατέρα της κι έφευγε για να μην ξαναγυρίσει πια. Και οι δύο διάλεξαν τη θάλασσα κι έφτασαν στον προορισμό τους ολότελα αλλαγμένοι: όχι πια παιδιά, όχι πια τέκνα, αλλά ενήλικες, άντρας και γυναίκα, ή πιο σωστά, ήρωες.

Για τους Έλληνες, ήρωας ήταν αυτός που ήξερε ν' αφουγκράζεται τον εαυτό του, να επιλέγει τον εαυτό του στον κόσμο και να δέχεται τη δοκιμασία που έχει ν' αντιμετωπίσει κάθε ανθρώπινο πλάσμα: να μην προδίδει ποτέ τον εαυτό του.

Νίκες και ήττες δεν είναι διόλου το μέτρο του ηρωισμού: εδώ και χιλιετίες ήρωας είναι αυτός που παίρνει αποφάσεις για τη ζωή του, το ανάστημά του θα είναι πάντα υψηλό, γιατί θα είναι το μέτρο της ευτυχίας του. Κι αν ο Πλάτωνας στον *Θεαίτητο* έγραφε ότι «η σκέψη είναι η πράξη της ψυ-

χής που μιλάει στον εαυτό της», η καθαρά ελληνική επανάσταση έγκειται στο να μιλήσουμε ξανά γι' αυτό που πάρα πολύ συχνά αποσιωπούμε. Να μιλήσουμε στον εαυτό μας, ώστε να μπορέσουμε να επιλέξουμε, αγαπώντας τον εαυτό μας, όπως ακριβώς είμαστε, στη βαθύτερη γνήσια υπόστασή μας.

Πάρα πολύ συχνά βάζουμε τον προσωπικό μας πήχη χαμηλά, σχεδόν στο έδαφος, πεισμένοι πως αξίζουμε λίγο, βέβαιοι πως τα όνειρά μας δε θα μπορέσουν ποτέ να συνυπάρχουν, ανεξάρτητα και ανεπηρέαστα από τις εξωτερικές συνθήκες –από την οικονομική κρίση μέχρι την «κρίση» των άλλων–, κι έτσι καταλήγουμε να χάνουμε την επιθυμία, στο όνομα μιας επίπλαστης γαλήνης που μας παρέχει η μονιμότητα, η απόφαση να μην αλλάζουμε, να μην προγραμματίζουμε τίποτα.

Η λέξη ήρωας είναι τόσο ξεθωριασμένη και πολυφορεμένη, που χρησιμοποιείται για να περιγράφει μόνο τους νικητές, πρωταγωνιστές θεαματικών εγχειρημάτων, άξιων για το TEDx ή για ριάλιτι, και μας τυχαίνει να ξεχνάμε το γεγονός πως όλοι έχουμε ένα ηρωικό δυναμικό, το οποίο μόνο αν σαλπάρουμε στη θάλασσα μπορούμε να το ξεναβρούμε. Μαζί με την αγάπη, που πάντα ανάβει τη σπίθα του ηρωισμού στη ζωή του καθενός ξεχωριστά, γιατί ξέρει να εξυψώνει ως τα ουράνια το προσωπικό δυναμικό του καθενός.

Η Μήδεια και ο Ιάσοντας υπήρξαν οι πρώτοι.

Είναι ο πηγαϊμός κι ο γυρισμός σ' όλα τα ταξίδια των ανθρώπων.

Κάθε μέρα, ξεδιπλώνοντας τα πανιά της Αργώς, βγαίνουμε στο πέλαγος για ν' αντιμετωπίσουμε αέρηδες και καταιγίδες και να φτάσουμε στη στεριά, με άλλα λόγια για να γίνουμε διαφορετικοί από αυτό που ήμασταν όταν φύγαμε,

ξεπερνώντας τη γραμμή της σκιάς που χωρίζει την εφηβεία από την ενηλικίωση και δρασκελώντας το κατώφλι μας.

Για να διαβούμε την πύλη, να απαλλαγούμε από τον προηγούμενο εαυτό μας. Να προσεγγίσουμε αυτό που μας συμβαίνει. Οι πύλες υπάρχουν για να ανοίγουν, για να δέχονται και ν' αφήνουν να περνάει το φως, ο αέρας, οι άλλοι.

Μήπως κι εσύ δεν ταξιδεύεις, όπως όλοι εμείς –άνθρωποι, σύγχρονοι Αργοναύτες– μέσα από θάλασσες που μας εμποδίζουν να μεγαλώνουμε, σε οποιαδήποτε ηλικία;

Δεν μπορεί να συμβεί σ' εμένα

Στη θάλασσα νιώθεις ασφαλής.
Τίποτα δε μένει από αυτά που σε αναστάτωναν
στην ακτή.
Τότε είναι που αρχίζεις να λες στον εαυτό σου:
«Δεν μπορεί να συμβεί σ' εμένα».
Λέξεις με τόσο καθησυχαστική επίδραση, που σχε-
δόν σε υπνωτίζουν.
Γλιστράς αργά σε μια γαλήνια αδράνεια.
Όλα φαντάζουν τόσο μακρινά, απρόσιτα.
Όχι, δεν μπορεί να συμβεί.
Όχι σ' εσένα.

Στο έργο του Βιβλίο της ανησυχίας, ο Φερνάντο Πεσσόα ση-
μείωνε ότι «σε τούτο τον κόσμο όλοι ζούμε πάνω σ' ένα κα-
ράβι που έχει σαλπάρει από ένα λιμάνι άγνωστο σ' εμάς και
κατευθύνεται σ' ένα λιμάνι που αγνοούμε· πρέπει να δείχνου-
με προς τους άλλους μια ταξιδιάρικη ευγένεια».

Κι εγώ είμαι ανήσυχη, ανέκαθεν. Ζω με κυματισμούς·
αγαπώ τους λόφους της θάλασσας, όχι την πεδιάδα της λί-
μνης. Κι έχω κι εγώ ταξιδέψει πολύ προτού βρω το θάρ-
ρος να γράψω αυτό το βιβλίο: όχι μόνο κατά μήκος, σε μα-
κρινές πόλεις και χώρες που δεν γνώριζα, αλλά κυρίως κα-
τά βάθος, μέσα από τους ανθρώπους, κάτω από την επι-
φάνεια των λόγων τους, των βλεμμάτων τους, των κινή-
σεών τους.

Στα τριάντα μου βρέθηκα σ' ένα καράβι που σάλπαρε από ένα λιμάνι άγνωστο σ' εμένα, το λιμάνι της συγγραφής.

Το θάρρος να διασχίσω τη δική μου άγνωστη θάλασσα μπόρεσα να το βρω μόνο χάρη σ' αυτό το αίσθημα ευγένειας, για το οποίο γράφει ο Πεσσόα και με το οποίο με υποδέχτηκαν και με υποστήριξαν οι συνταξιδιώτες μου: οι αναγνώστες μου – ακόμα και εσείς που τώρα με διαβάσετε για πρώτη φορά και τώρα θα ανακαλύψετε ποιους συνάντησα και τι έμαθα ταξιδεύοντας από το ένα λιμάνι μου στο άλλο.

Στο όνομα αυτής της ευγνωμοσύνης προς την περιέργειά σας, της λεπτότητάς σας, της ανάγκης να προσανατολιστείτε στον παρόντα χρόνο χάρη σε αυτό που έχει πια καταργηθεί ως αρχαίο, άρα και ξεπερασμένο, ξανάρχισα να γράφω. Για να δώσω τον σωστό χρόνο και το απαιτούμενο ενδιαφέρον σε όλες τις ερωτήσεις που μου έχετε υποβάλει. Και για να δοκιμάσω να βρω τις απαντήσεις που ίσως ούτε τώρα γνωρίζω και που δε θα είναι ποτέ οριστικές, όπως συμβαίνει πάντα με όλα τα ωραία κι ανεξιχνίαστα πράγματα στη ζωή.

Υπάρχει ακόμα χώρος για το παρελθόν στο μέλλον μας; Τι μεταμορφώνει την προσωπική ανάμνηση σε συλλογική μνήμη, ικανή να νικήσει τη μοναξιά του σύγχρονου ανθρώπου; Γιατί επιζητούμε όλοι την ελευθερία, όταν όμως την αποκτήσουμε, μας κυριεύει ένας πανάρχαιος φόβος; Και γιατί ο φόβος πρέπει αναγκαστικά να είναι ένα συναίσθημα για το οποίο πρέπει να ντρεπόμαστε, κι όχι ένα από τα πρώτα ανθρώπινα ένστικτα επιβίωσης, αυτό που ανέκαθεν μας αναγκάζει ν' αλλάζουμε για να σωθούμε; Πώς ν' απαντήσουμε στη ζωή όταν μας προσφέρει τη δυνατότητα να ζήσουμε με τον δικό μας τρόπο και με κανέναν άλλον; Γιατί το να κάνουμε ένα επάγγελμα σημαίνει να κάνουμε κάτι για να ζήσουμε κι όχι κάνουμε κάτι για να καταστρέψουμε

τη ζωή μας με άγχη και αγωνίες στο όνομα μιας εργασίας και μιας βελτίωσης που άλλοι ορίζουν για μας; Ποια διαφορά υπάρχει ανάμεσα στο να είμαστε συνδεδεμένοι και να είμαστε ενωμένοι και γιατί δε νιώσαμε ποτέ τόσο μόνοι σ' όλη την ιστορία των ανθρώπων; Αυτή είναι άραγε η εποχή της απεριόριστης σύνδεσης ή της μόνιμης ασυνέχειας;

Αυτές είναι μόνο μερικές από τις ερωτήσεις σας. Επέλεξα να κρατήσω σφιχτά την άκρη του νήματος που με δένει μ' εσάς, σαν το πιο πολύτιμο απόκτημά μου. Και θέλησα να εξερευνήσω την εμπειρία της αλλαγής, να δοκιμάσω να διηγηθώ την υπέρβαση αυτής της γραμμής που χωρίζει την ηλικία της ανωριμότητας από την ηλικία της ωριμότητας, το παιδί από τον άντρα ή τη γυναίκα.

Έτσι λοιπόν, αυτό το βιβλίο δε μιλάει για τη θάλασσα, την οποία επίσης υπεραγαπώ και χωρίς την οποία δε θα μπορούσα να ζήσω, κι ακόμα λιγότερο για ναυσιπλοΐα, την οποία αγνώω απολύτως, με εξαίρεση ίσως την παρουσία της στη λογοτεχνία. Αντίθετα μιλάει για τη δύσκολη και δυναμική τέχνη τού να ξεκινάς ένα ταξίδι ξεπερνώντας τον εαυτό σου προκειμένου να μεγαλώσεις, ανεξάρτητα από το πόσων χρόνων είσαι – η ζωή δε σταματάει ποτέ, μάλλον εμείς είμαστε αυτοί που σταματάμε.

Μιλάει γι' αυτό που συμβαίνει όταν καλούμαστε να επιλέξουμε στη στεριά της ζωής, που και τόσο στέρεη δεν είναι, αντίθετα είναι πάντα σε διαρκή μεταμόρφωση, ακόμα και παρά τη θέλησή μας – και στο μεταξύ εμείς αλλάζουμε μαζί της. Κι αυτό το κάνει μέσα από σύγχρονες λέξεις που έχουν αρχαίες ρίζες, μέσα από μύθους και θρύλους που ανέκαθεν συνόδευαν, κρυστάλλινο, το νόημα των πραγμάτων που ενώνουν όλα τα ανθρώπινα πλάσματα.

Επιθυμία μου είναι να σας συνοδέψω στις ανεπανάλη-

πτες στιγμές της επιλογής με μεταφορές, και μάλιστα με την αρχική σημασία της λέξης. Μεταφορά, αποτέλεσμα της συνένωσης της πρόθεσης μετά και του ρήματος φέρω, δηλαδή «οδηγώ διαμέσου», παίρνοντας από το χέρι, στα πιο απόκρυφα συναισθήματα που νιώθουμε κάθε μέρα. Να γίνω κι εγώ ένα «μέσο μεταφοράς» για σας, παίρνοντάς σας από το χέρι σ' αυτό το ταξίδι.

Με τον μύθο των Αργοναυτών και τα λόγια της θάλασσας, θα ήθελα να σας οδηγήσω από το κατώφλι που καλούμαστε να δρασκελίσουμε κάθε φορά που μας συμβαίνει κάτι δυνατό και μας αλλάζει για πάντα: όταν ένας άνεμος που δεν τον γνωρίζουμε μας ξυπνάει από τον λήθαργο του πηγαιμού και ξαφνιασμένοι επαναλαμβάνουμε τη φράση: «Μα, σ' αλήθεια, σ' εμένα συμβαίνει αυτό;».

Ζούμε σε μια εποχή όπου οι λέξεις δε φαίνεται να επαρκούν ποτέ, μια εποχή όπου αναγκαζόμαστε να «κόβουμε», σαν κοινά νομίσματα, νεολογισμούς για να συνεννοούμαστε με τον εαυτό μας και με τους άλλους. Ωστόσο είναι λέξεις ασήμαντες, δεν έχουν αξία, αφαιρούν αντί να προσθέτουν νόημα στα πράγματα και η αδιάκοπη υποτίμησή τους μας κάνει όλο και πιο φτωχούς αντί πιο πλούσιους.

Λέξεις που πραγματικά δε θέλουν να πουν τίποτα, γνήσια σημαίνοντα που λάμπουν όσο διαρκεί ένα καλοκαίρι, σαν ένα τραγούδι που το ακούμε στο ραδιόφωνο και το σιγοφιθυρίζουμε ενόσω έχουμε καταπιαστεί με κάτι άλλο – εμείς οι ίδιοι ξεχνάμε τη σημασία τους, γιατί ποτέ δεν τα καταλάβαμε και ποτέ δεν τα εξηγήσαμε.

Κι έτσι αγωνιούμε να βρούμε νέους όρους για να κατονομάσουμε αυτό που ανέκαθεν υπήρχε στην πραγματικότητα και που ανέκαθεν το βιώνουμε, ίσως όμως δεν μπορούμε πια να το προφέρουμε.

Γίνεται μεγάλος ντόρος σχετικά με τις γλώσσες που πρέπει να διαφυλάξουμε και να υπερασπιστούμε ενάντια σε εχθρούς απρόσωπους και ανώνυμους – εισβολείς, σφετεριστές, ξένους.

Στο μεταξύ, ενώ πολεμάμε έναν θρυλικό σαμποτέρ σαν θαλάσσιο κήτος, κραδαινόντας εγχειρίδια γραμματικής ή ρίχνοντας όλο το φταίξιμο στο διαδίκτυο, οι λέξεις που ήδη υπάρχουν φαίνεται να μας ξεγλιστρούν από τη μια στιγμή στην άλλη, θαρρείς πως ο χρόνος για όλα όσα έχουμε να πούμε και να γνωρίσουμε εξαντλείται μέσα στην κλεψύδρα της καθημερινότητας.

Η στάθμη της θάλασσας, της σύγχυσης, του θορύβου ανεβαίνει και στην ακτή μας υπάρχει όλο και λιγότερη άμμος για να ξαπλώσουμε και επιτέλους να συνομιλήσουμε αναμεταξύ μας.

Έχουμε την εντύπωση ότι οι λέξεις μάς διαφεύγουν από αμέλεια ή απροσεξία, σαν μια ομπρέλα ξεχασμένη σε μια γωνιά, μια βροχερή μέρα, μέσα στη γενική αδιαφορία.

Ρίχνουμε το φταίξιμο της ένδειάς μας στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, στα εικονίδια πάνω στο κινητό, αποκαλούμε την τέχνη του Ομήρου *story-telling* και την προπαγάνδα, *επικοινωνία*, ενώ το *marketing* δεν προφέρεται πια, τώρα το λέμε *lifestyle*.

Με σκυφτό κεφάλι αποδεχόμαστε ένα σύγχρονο *ipse dixit*, δεν μπορούμε όμως πια να ξεχωρίσουμε ποιος είπε τι, πιστεύουμε σε όλα και σε όλους χωρίς να μπαίνουμε στον κόπο να τα εξακριβώσουμε.

Αυτό που δεν το χάβουμε εύκολα το λέμε *fake news* και περνάμε στην επόμενη είδηση αντί να κάνουμε τον κόπο ν' αποδείξουμε πώς και γιατί είναι αναληθές και στη συνέχεια να το ονομάσουμε με μια λέξη που τα μικρά παιδιά μαθαίνουν από τις πρώτες: *ψέμα*.

Έχουμε μπερδέψει την πολιτική με τη διαχείριση των αποβλήτων και στο μεταξύ μας λείπει μια θεώρηση του κόσμου, ταξιδεύουμε στα τυφλά μες στην ομίχλη, όλο και πιο μόνοι και χωρίς πλοηγό στο καράβι μας, απόβλητοι κι εμείς στο Καθαρτήριο του Δάντη.

Δεν εμπιστευόμαστε πια κανέναν, πόσο μάλλον τον εαυτό μας, και ψάχνουμε για παιδαγωγούς που να μας διδάξουν να στεκόμαστε στον κόσμο ανάμεσα σε εκπαιδευτικά βίντεο στο YouTube, ενώ δυσπιστούμε απέναντι σε όποιον έχει ήδη εμπειρία, αντιμετωπίζοντάς τον ως γέρο.

Ζούμε σαν αυτοκίνητα μέσα στην κίνηση, με το χέρι μόνιμως στο κλάξον για ν' ανοίξουμε δρόμο αντί να προσεγγίσουμε τον άλλον για να τον αφουγκραστούμε. Αποφεύγουμε το απρόοπτο, ώστε να μπορούμε να πούμε με ανακούφιση ότι έχουμε πάψει να περιμένουμε κάτι καλό ή κάτι καινούριο για μας, γιατί έτσι κι αλλιώς «σε τίποτα δε χρησιμεύει, τίποτα δεν αλλάζει ποτέ».

Κουνάμε το δάχτυλο στην τεχνολογία, λες κι έχει γεννηθεί με το iPhone κι όχι χιλιάδες χρόνια πριν, με την εφεύρεση του τροχού. Ή προτιμάμε να αγνοούμε ότι ένα κινητό τηλέφωνο δεν επικοινωνεί αντί για μας, όπως ένα κάρο ή ένα αυτοκίνητο δε φτάνουν στον προορισμό τους, αν εμείς δεν τον γνωρίζουμε – κι αν εμείς δεν τα οδηγούμε, εμείς που ξεθυμαίνουμε βλαστημώντας το GPS όταν παίρνουμε λάθος δρόμο.

Έχουμε ανάγκη από κανόνες, ακόμα και από νόμους και δικαστήρια, για ν' αγαπάμε ή να μισούμε – γνησιότατα συναισθήματα που οι Έλληνες εξάγνιζαν στο θέατρο με τις τραγωδίες και τις κωμωδίες.

Εμείς, άντρες και γυναίκες, δραπετεύουμε από τις λέξεις, τις αποφεύγουμε, τις χρησιμοποιούμε με τον αυστηρά ανα-

γκαίο τρόπο, λες κι είναι επικίνδυνες. Λες και μπορεί να τσουρουφλιστούμε αν τις κρατήσουμε στα χέρια μας ή να τσουρουφλίσουν τον παραλήπτη τους. Λες και φοβόμαστε μήπως μας διαβιβάσουν ετεροχρονισμένα τη μη πραγματικότητα αυτού που δεν είμαστε, όχι την πραγματικότητα αυτού που είμαστε στ' αλήθεια. Είμαστε οι πρώτοι που τις αποφεύγουμε σκόπιμα, επειδή μας υποχρεώνουν να μιλήσουμε για τον εαυτό μας με εντιμότητα, ακρίβεια, συγκίνηση.

Είμαστε στ' αλήθεια όλοι πάντα και μόνο πολύ λυπημένοι ή πολύ ευτυχημένοι; Μόνο δύο λέξεις έχουμε για να περιγράψουμε τα συναισθήματά μας;

Γιατί ζούμε όλοι πάνω σ' ένα καράβι όπου υπάρχουν σχέσεις και όχι πια δεσμοί, όπου δεν υπάρχει πια μέτρο στον λόγο κι είμαστε όλοι ή πάμπλουτοι ή πάμπτωχοι σε λέξεις; Γιατί δεν είμαστε πια πρόσωπα, αλλά άτομα, στην καλύτερη των περιπτώσεων, ή ατομιστές, στη χειρότερη;

Πού πήγε όλη εκείνη η ευγένεια του ταξιδιώτη που συνοδεύει την τρυφερότητα προς τον πλησίον, που κι αυτός ταξιδιώτης είναι σαν εμάς και χάρη στον οποίο, ανταλλάσσοντας μαζί του έστω και μία μόνο λέξη, καταλήγουμε στη διαπίστωση πως το καράβι με το οποίο ταξιδεύουμε είναι στην πραγματικότητα το ίδιο;

Όχι, δεν πιστεύω ότι χάνουμε λέξεις, όπως με ρωτήσατε στα γράμματα που μου στείλατε, ούτε ότι είναι χρήσιμο να γνωρίζουμε μια αρχαία γλώσσα για να μη μένουμε σιωπηλοί μπροστά στο θέαμα της ζωής.

Ακόμα λιγότερο πιστεύω πως χάνουμε την ένταση με την οποία αγαπάμε, επιθυμούμε, υποφέρουμε, θέτουμε στον εαυτό μας ερωτήματα και λύνουμε απορίες, όπως με ρωτήσατε με κάποια ανησυχία.

Ερωτευόμαστε, ελπίζουμε, νιώθουμε οδύνη, όπως ακρι-

βώς η Μήδεια κι ο Ιάσοντας, σήμερα όμως το κάνουμε αθύρωνα, για να μην ενοχλήσουμε. Γιατί οι λίγοι που έχουν την τόλμη να τηλεφωνήσουν αντί να στείλουν ένα ιμέιλ πανικόβλητοι ρωτούν σ' ενοχλώ, πριν ακόμα ρωτήσουν τι κάνεις;

Αντίθετα, χρησιμοποιώντας όλο και λιγότερες λέξεις για να μιλήσουμε για τον εαυτό μας και πάντα τις ίδιες, επιβάλλουμε ένα σύνορο στη γλώσσα μας. Τα όρια του λόγου μας στενεύουν όλο και περισσότερο κι ο κόσμος μας γίνεται κάθε μέρα και πιο μικρός. Πιο βουβός.

Όριο, *limite*, που κανονικά στα λατινικά σημαίνει «λοξός δρόμος», «μονοπάτι», κατά συνέπεια δρόμος λιγότερο ταξιθεμένος, σύνορο. Αυτό που σήμερα επιλέγουμε να μην περάσουμε με τα λόγια μας, που προτιμάμε να μην το προσπεράσουμε από φόβο για όποιους μπορεί να συναντήσουμε εκεί.

Τρέχουμε αστραπή στον αυτοκινητόδρομο της κοινοτοπίας.

Αν ο λόγος έχει τη δύναμη να κάνει κάτι πραγματικό, ποιοι είμαστε εμείς στην πραγματικότητα;

Χίλιες φορές καλύτερα να μην το ανακαλύψουμε.

Και να μην αποκαλυφθούμε.

Ποιος ξέρει πώς, καταλήξαμε να φοβόμαστε τις λέξεις – μόνο σ' αυτό χρησιμεύουν τα σύνορα.

Οι λέξεις, ειπωμένες ή γραμμένες ή και μόνο αποτυπωμένες σε σκέψεις, δεν κρύβουν.

Ποτέ.

Φέρνουν στο φως.

Μέσα από αυτές, ακριβώς, παρουσιάζομαστε όχι μόνο στους άλλους, αλλά πάνω απ' όλα στον εαυτό μας, όπως σε ένα άεναο πρώτο ραντεβού, κάθε φορά που διατυπώνουμε μια σκέψη.

Ελπίζω αυτό το βιβλίο να σας βοηθήσει ν' αγαπήσετε περισσότερο, να γελάσετε περισσότερο, να ζητήσετε περισσότερα από τη ζωή, να νικήσετε τον φόβο μιας απόφασης όταν η ζωή σας ζητάει μια γνώμη. Και κυρίως, διαβάζοντάς το, να βρείτε όχι τις σωστές λέξεις, αλλά τις δικές σας λέξεις.

Εξάλλου αυτό σημαίνει διαβάζω. Από το ρήμα διαβιβάζω, «μεταφέρω πληροφορίες, μηνύματα, γνώσεις». Κατ' αντιστοιχία, από το λατινικό *lego*, «επιλέγω», προέρχεται το ιταλικό ρήμα *leggere*, επιλέγω τη γνώση μέσα από τις λέξεις και αντίστροφα.

Έχω δύο ιστορίες που ανυπομονώ να σας τις διηγηθώ.

Η μία, η πιο σύντομη, αφορά ένα εγχειρίδιο, γραμμένο στα αγγλικά το 1942, με τίτλο *How to Abandon Ship* (Πώς να εγκαταλείψετε το πλοίο).

Πρόκειται για ένα εγχειρίδιο σχετικό με τη δύσκολη τέχνη της επιβίωσης σε ιδιαίτερα δραματικά και συχνά ναυάγια φορτηγών πλοίων και υπερωκεανίων, στη διάρκεια των βομβαρδισμών, κατά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο.

Το ερωτεύτηκα ταξιδεύοντας στο Κεντ πριν από πολλά χρόνια, το αγόρασα από έναν παλαιοπώλη, το χάρισα από αγάπη κι έτσι το έχασα, όταν έχασα την αγάπη μου.

Δεν παραιτήθηκα: το αγόρασα για δεύτερη φορά, από άλλον παλαιοπώλη.

Από δω κι εμπρός, όλα τα αποσπάσματα που θα βρείτε στην αρχή των κεφαλαίων προέρχονται από αυτό το πολύτιμο βιβλιαράκι το οποίο, παρά τον τίτλο του, δεν αντιπροσωπεύει για μένα ένα εγχειρίδιο απόδρασης, αλλά μία σύνοψη στρατηγικών κινήσεων για να μπορεί ο άνθρωπος ν' αντιμετωπίζει και να ξεπερνάει τα ναυάγια της ζωής.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι, ανάμεσα στα πολλά κε-

φάλαια που δεν παραλείπουν τίποτα, από το πώς να φτιάξεις μια σχεδία μέχρι το πώς να φτιάξεις εξαιρετικό ούισκι μεσοπέλαγα, η πρώτη φράση αυτού του μικρού παλιού εγχειριδίου είναι: «*This manual is concerned solely with human lives*». Δηλαδή: «Αυτό το εγχειρίδιο έχει να κάνει αποκλειστικά με ανθρώπινες ζωές».

Η δεύτερη είναι μια μεγάλη ιστορία –ένας μύθος ακόμα πιο αρχαίος κι από της Τροίας– «πολύ γνωστή σε όλους», όπως την ορίζει ο Όμηρος αναφερόμενος στο ταξίδι της Αργώσ στη ραφωδία μ της Οδύσσειας.

Το ταξίδι των Αργοναυτών, των αντρών που ο Δάντης χαρακτήρισε «ενδόξους» και που με το εγχείρημά τους έκαναν τον «Ποσειδώνα να θαυμάσει τη σκιά της Αργώς» (Παράδεισος, Ωδή XXXIII, στ. 96), του πρώτου πλοίου στον κόσμο που σύμφωνα με τους αρχαίους μυθογράφους διέσχισε τις θάλασσες.

Συναρπαστικοί είναι οι στίχοι που αφιερώνει ο Οβίδιος στο ταξίδι των Αργοναυτών, μέσα στις *Μεταμορφώσεις* του (Βιβλίο VI, στ. 719-721):

Έτσι, όταν τα χρόνια τα παιδικά τη θέση έδωσαν στη νιότη, ο Ιάσοντας εσάλπαρε μαζί με τους Αργοναύτες στο πρώτο πλοίο στον κόσμο και την άγνωστη θάλασσα διέσχισε για να κατακτήσει το δέρας με την αστραφτερή του κόμη.

Οι περιπέτειές τους σε αναζήτηση του χρυσόμαλλου δέρατος είναι μέρος ενός θρύλου που ανάγεται στην αρχαιότερη εποχή της Ελλάδας, τη Μυκηναϊκή.

Επί χιλιετίες, όποιος έτυχε να διαβάσει τα *Αργοναυτικά*, το έπος του Απολλώνιου του Ρόδιου, αναρωτήθηκε τι να σημαίνει εκείνη η μυστηριώδης χρυσαφένια προβιά πάνω στην

οποία τα δύο αδέρφια, ο Φοίξος και η Έλλη, πέταξαν από την Ελλάδα προς την Ανατολή – και κατά την πτήση τους η Έλλη έπεσε στη θάλασσα, η οποία στη μνήμη της ονομάστηκε Ελλάδα.

Ιστορικοί, φιλόλογοι και ανθρωπολόγοι εικάζουν αποικίσεις, φυσικά ή αστρικά φαινόμενα, θρησκευτικές λατρείες και εμπορικές συναλλαγές.

Όλες απαντήσεις εύλογες.

Όλες απαντήσεις ανθρώπινες.

Σ' αυτούς τους κυνικούς καιρούς, όπου ο φόβος και το μίσος λειτουργούν τόσο σαρωτικά, που να μας ωθούν να μη σκεφτόμαστε πια τίποτα και να μην αγαπάμε πια κανέναν, διάλεξα μία από τις πιο φανταστικές ιστορίες της ελληνικής μυθολογίας, την ιστορία των Αργοναυτών.

Σήμερα, όπου όλα δείχνουν να έχουν ήδη ειπωθεί και ιδωθεί, η φαντασία είναι μια πράξη βαθιά επαναστατική, σχεδόν πολιτική. Και ο κεντρικός δρόμος προς τη φαντασία είναι ένας και μοναδικός, η αγάπη.

Για να παραθέσω τη ρήση του σκηνοθέτη Γκιγιέρμο Ντελ Τόρο, στο Φεστιβάλ Κινηματογράφου της Βενετίας το 2017, «οι *Beatles* και ο Ιησούς αποκλείεται να έκαναν αμφότεροι λάθος ως προς την αγάπη».

Πόσο μάλλον οι αρχαίοι Έλληνες, προσθέτω εγώ.

Από τότε που διάβαζα για τον Ιάσονα και τη Μήδεια στην ανθολογία του λυκείου, ονειρευόμουν κι εγώ ν' ανακαλύψω μια μέρα τι σήμαινε το χρυσόμαλλο δέρας – τι παράξενη έκφραση, ποιος λέει πια σήμερα δέρας αντί δέρμα;

Προφανώς δεν το ανακάλυψα.

Όμως είμαι βέβαιη πως το χρυσόμαλλο δέρας συμβολίζει τον ανεξιχνίαστο προορισμό κάθε ανθρώπινου ταξιδιού

από το πρώτο κιόλας, των Αργοναυτών. Γιατί αυτό που βρίσκει ο Ιάσονας στη μακρινή Κολχίδα δεν είναι μόνο μια μαγική προβιά, είναι κάτι ακόμα πιο ανεξιχνίαστο: η αγάπη της Μήδειας.

Μόνο γι' αυτό αποφάσισα να ταξιδέψω πάλι.

Κι έγραψα αυτό το βιβλίο.

Γι' άλλη μια φορά μόνο από αγάπη.